

Klíčové pojmy dramatického textu

Klíčové pojmy dramatu

→ jsou definovány souvztažností mezi nejzákladnějšími kategoriemi dramatického textu:

SITUACE = PROSTOR + ČAS + POSTAVA + JAZYK + DIALOG – KONFLIKT

SITUACE = ústřední element dramatu → ostatní prvky se k ní vztahují:

- rozvíjí se (uskutečňuje se) v **ČASE** a **PROSTORU**
- po sobě následující dramatické **SITUACE** tvoří **DĚJ** → zřetězené **SITUACE** vytvářejí **PŘÍBĚH**
- skrze *jednání* v určité **SITUACI** → se vyjevuje **POSTAVA**
- jednání má většinou podobu **DIALOGU** → je založen na **JAZYCE**
- z **JAZYKA** se rodí **DIALOG**, skrze něj probíhá sebeurčení mluvčího – **POSTAVY** → tato postava dialogem reflektuje **SITUACI**

SITUACE zároveň může vyvolat **DRAMATICKÝ KONFLIKT**

Situace

pro literární vědu = základní jednotka dramatu = **replika**

X

z divadelního hlediska = klíčová nejnižší a základní stavební jednotka dramatu = **situace**

SITUACE → souhrn dramatických relací, trvajících jistý časový úsek, ne delší než výstup

- vyplývají z mezilidských vztahů, či ze vztahů člověka k přírodě
- v divadle = předvádění komunikace a vzájemného jednání mezi lidmi, situace mezilidských vztahů

důležité rysy situace:

- ***neopakovatelnost + jedinečnost + prostorová a časová určitost***
- nejpodstatnější rys situace určují → vztahy dramatických postav a její psychologický rozměr
  - abychom pochopili jednotlivé situace v dramatu → musíme vniknout do psychického stavu postav + zachytit náladu, touhy, motivy a motivace chování = potenciálně dramatické momenty

při určování situace se ptáme:

- jakou situaci utváří dramatický text?
- v jaké situaci se nacházejí postavy v danou chvíli?
- jak tato situace může konkrétně vypadat v jevištní realizaci?

Situace v rámci interpretace/analýzy dramatu

Uchopení dramatické situace = musíme ji v první fázi konkretizovat = logicky vymežit:

např. výstup z Maryši: *Lízal a Vávra vycházejí ze sklípku v družném rozhovoru, smlouvají o Maryšino věno*

- situaci lze ale konkretizovat mnoha způsoby jako:
  - nemilosrdné kupecké smlouvání dvou namyšlených sedláků
  - rozhovor dvou přátel, kteří se spíše provokují a zkoušejí jeden druhého
  - ve sklípku se mohli opít a jsou v povznesené náladě
- každá teze → představuje jinou konkretizaci dramatické situace naznačené v textu
- s rozdílnými situacemi se posouvá výklad postav a celé hry

stanovení dramatické situace = věc interpretace dramatu → „*Vždy jde o to kdo, kde, s kým a proč.*“

situace diferencujeme podle jejich závažnosti a důležitosti:

- jaký mají vztah k hlavnímu tématu?
- v jaké míře motivují pohyb dramatického děje?
  - **klíčové** (hlavní) → podstatné pro rozvíjení dramatického příběhu (postavy činí zásadní rozhodnutí, mění názory, podstatným způsobem jednají)
  - **vedlejší** → úzce souvisejí s klíčovými (mají připravit pozadí, širší kontext, představit postavy, které vstoupí do konfliktu ve scénách klíčových)
  - **epizodní** → okrajové (jen dokreslují atmosféru, rysy postav, odlehčují děj kontrastní náladou atp.)

Dramatická situace

DRAMATICKÁ SITUACE není situace v běžném slova smyslu

- situace, kterou se postava snaží změnit
- dramatické napětí poutá pozornost → vzniká v okamžiku, kdy se postava rozhoduje, co v situaci udělá (čtenář/divák může rozhodovat s ním)
- jednání v dramatu → jak fyzické, tak slovní (obě formy mohou být navýsost dramatické)
- výměr dramatičnosti → minimální dramatické napětí vzniká, když se postava rozhoduje, co v dané situaci počít

Shrnutí:

Situace je základní jednotkou dramatu. V dramatu rozlišujeme situace dramatické od situací nedramatických; oba typy situací mají svou funkci v celkové stavbě dramatu. Podle míry závažnosti pro rozvíjení děje rozlišujeme situace hlavní, vedlejší a epizodní. Jednání v dramatu je jak fyzické, tak slovní – obě dvě formy mohou být navýsost dramatické.